

Kelttien keksinnöt kantavat nykyaikaan asti

■ Muinaiset keltit tekivät nerokkaita keksintöjä, joiden ansiosta heidän kulttuurinsa nousi hämmästyttävään kukoistukseen. Monet keltti-innovaatiot ovat käytössä yhä.

Pekka T. Heikura ja Päivi Ikonen

Kuuluuko aamurutiineihisi huolellinen peseytyminen kuumassa suihkussa ja kahvimukillisen kanssa nautittava herkullinen kinkkuvoileipä?

Jos näin on, voisit joskus ehtiessäsä heittää lämpimän ajatuksen muinaisten kelttien suuntaan. Sekä saippua että suolattu kinkku ovat nimittäin heidän keksintöjään.

Kekseliäälle rautakautiselle kansalle kuuluu kiitos monesta muustakin innovaatiosta, joista osa on mulistanut eurooppalaista historiaa.

Ilman kelttejä meillä ei olisi esimerkiksi siipiauraa, reilun parin tuhannen vuoden ikäistä välinettä, jonka ansiosta maanviljely otti ison loikan eteenpäin.

Raudasta tehty huippu-uutuus

syrjäytti tehottomamman koukkuauran, joka vain naarmuttaa maan pintaa. Siipi- eli kääntöaura sen sijaan kääntää maan, nostaa ravinteet syvemmältä kohti pintaa ja tukahduttaa rikkaruohot.

Kelttien rautasepät keksivät muitakin keskeisiä maatalouden työkaluja. Niihin kuuluvat muun muassa pitkävartinen kahden käden viikate,

Näin asuttiin kelttikylässä
200-luvulla ennen ajan-
laskumme alkua. Rekonst-
ruktio on Slovakiasta.

joka tehosti niittämistä merkittävästi, sekä suurikokoinen, hyvin tasapainotettu sirppi. Lehdesten tekoon kelttisevät loivat juuri tätä askareta varten räätälöidyn vesurin.

Kelttikulttuurin keskuksista Sveitsin La Tènesta on löydetty myös hienoja rautaisia sahanteriä, puiden käsittelyyn tarkoitettuja keksijä sekä hyvin muotoiltuja saksia.

Pyörän keksijää ei varmuudella tunneta, mutta se tiedetään, että

keltit kehittivät pyörään rautaisen vanteen. Pyörävankkurien vetäjien hikinen työ kävi kelttien ansiosta aiempaa miellyttävämmäksi, sillä nämä keksivät suojata hevosten kaviot rautakengillä.

Kirjava kansa

Kelttien ideapajassa syntyi myös perinteisen ruukun syrjäyttänyt metallivahvisteinen tynnyri.

Keksintölistaa olisi helppo jatkaa

vielä pitkään.

Miksi ihmisessä näin nerokas ja menestyksekkäs väki sitten on meille paljon tuntemattomampi kuin antiikin ajan (2000 eKr.–500 jKr.) muut suuret kansat eli kreikkalaiset ja roomalaiset?

Tärkein syy lienee se, että Alppien pohjoispuolella eläneet keltit eivät olleet luku- ja kirjoitustaitoisia eivätkä siis jättäneet jälkeensä kirjallista aineistoa, kuten eteläisemmät aikalaisensa. >>>

Se, mitä kelteistä tiedämme kirjallisten lähteiden kautta, on antiikin kreikkalaisten ja roomalaisten – jotka pitivät keltejä sivistymättöminä barbaareina – kertomaa.

Paljon lisävalaistusta kelttien elämään ovat kuitenkin tuoneet arkeologiset tutkimukset ja löydöt, joita on tehty runsaasti etenkin La Tënessä. Myös kielitiede on tarjonnut ikkunan kelttien menneisyyteen.

Neuchâteljärven rannalla sijaitseva La Tène oli 400-luvulta eKr. lähtien kelttiasutuksen ydin, joka antoi nimensä kokonaiselle kelttikulttuurille.

Samaan kulttuuripiiriin kuuluvia ihmisiä asui kuitenkin laajalla alueella, joka kattoi suuren osan nykyisestä Keski-Euroopasta Ranskan länsirannikolta Puolaan asti. Läntisimmät keltit asuttivat Espanjaa ja itäisimmät Turkkiä.

Irlannissa ja Brittein saarilla muinaisia keltejä eli jo ennen La Tënen kukoistuskautta. Antiikin historioitsijat tosin laskivat kelteiksi vain manner-Euroopan asukit.

Määrittely on myöhemminkin ollut hankalaa, sillä keltit eivät olleet yksi yhtenäinen kansakunta, jolla olisi ollut sama etninen identiteetti. Sen sijaan heitä yhdisti kieli.

Kaikki kelteiksi katsottavat heimot ja kansat puhuivat samaan ryhmään kuuluvia kieliä, joista tunne-

tuimpia ovat iiri, gaeli, kymri, korni, bretoni ja jo sammunut galli.

Suolan herrat

Yksi kelttien menestyksen salaisuuksista oli suola, joka kuului antiikin maailman tärkeimpiin hyödykkeisiin ja kauppakohteisiin.

Kelttikulttuurin sydänalueella Alppien koillisosissa oli runsaita vuorisuoloasiintymiä, joiden ansiosta kelteistä tuli ajan tunnetuimpia suolakauppiaita.

Suolan louhinta nykyisen Itävallan alueella Hallstattissa sijaitsevasta suolavuoresta alkoi jo noin 1 000 eKr. Hallstattista tuli siten maailman ensimmäinen suolakaiivos. Suolantuotanto paikalla saavutti huippunsa vuosina 800–450 eKr.

Sen jälkeen kaivostoiminta keskittyi Halleinin lähelle Dürrenbergiin, jossa kaivaminen oli helpompaa. 200-luvulla eKr. suolaa alettiin tuottaa vielä edullisemmin Reichenhallissa. Alueen nimistössä tiheään esiintyvä *hall*-pääte tai -etuliite on peräisin kelttien suolaa tarkoittavasta sanasta *hal*.

Myös Hallstattissa on tehty arkeologisia kaivauksia, jotka antavat elävän kuvan kelttien arkipäivästä.

Suola on säilyttänyt erinomaisesti monia kaivoksen työkaluja, kuten pronssihakkuja, nahkarep-

puja, joissa suolaa kannettiin, puisia ruoan ja veden kuljetusvaajeja sekä pihkaisia soihtukeppejä.

Alueelta löydetty hautausmaa kertoo kelttien vauraudesta, joka ulottui yhdyskunnan kaikkiin kerroksiin kaivosmiehistä työnjohtajiin, puunkaatajista puuseppiin ja kauppiaista yhteisön puolustuksesta vastanneisiin sotilaisiin.

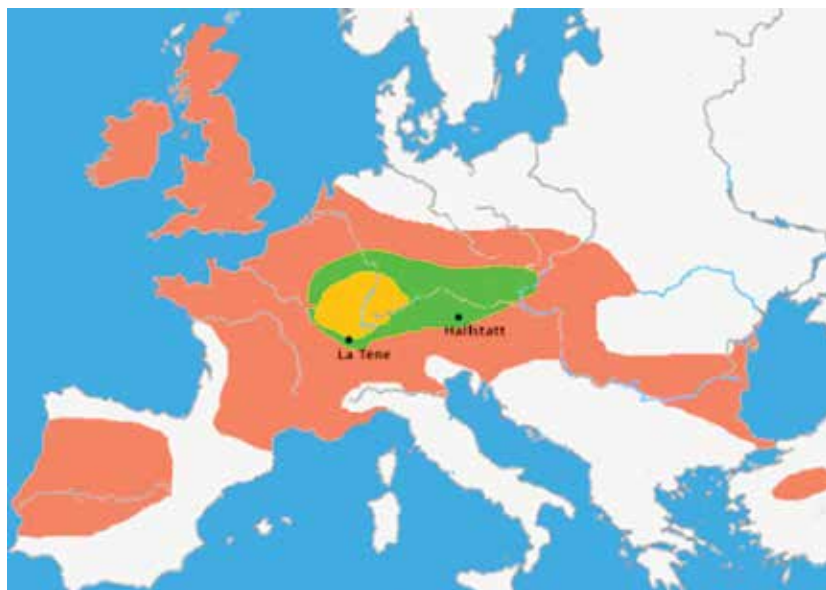
Ylimystön edustajat oli laskettu upeisiin ruhtinashautoihin yhdessä vaunujensa ja varusteidensa kanssa. Haudoista on nostettu myös kansainvälisellä suolakaupalla hankittuja kallisarvoisia tavaroita Välimeren alueelta, Pohjois-Afrikasta ja Lähi-idästä saakka.

Paljon sekä riistaa että kotieläinten lihaa syöneet keltit käyttivät arvostettua kauppatavaraansa säästelemättä myös itse. Ei siis ihme, että suolakinkku keksittiin juuri Hallstattissa.

Taitavat takojat

Kelttien metallinkäsittelytaito hämmästyttää tutkijoita yhä. Tajojat olivat erittäin osaavia, ja rautaesineistä tuli jokapäiväistä käyttötavaraa heti, kun rautakausi oli käynnistynyt Keski-Euroopassa 700-luvulla eKr. ja Britanniassa sata vuotta myöhemmin.

Pelkästään La Tënessä on nostettu pieneltä alueelta järvenpohjasta yli

La Tënen kelttikulttuurin alue on merkitty karttaan keltaisena. Laajimmillaan kelttiläiset kansat asuttivat punaruskeaa aluetta.

Skotlannissa kohoavan yli 2000-vuotiaan Mousan tornin rauniot muistuttavat kelttien menestyksekkästä puolustustaistelusta roomalaisia vastaan.

Näin pukeuduttiin La Tèneä. Rekonstruktio on puolalaisesta museosta.

Keltit hallitsivat kaikkien metallien taonnan. Kultainen kypärä on noin vuonna 350 eKr. syntynyt taideteos.

Pronssinen keltti-peili ajanlaskun alusta.

2 500 enimmäkseen rautaista esinettä, jotka näyttävät hyvin nykyaikaisilta.

Kupari ja varsinkin tina olivat mantereella kalliita tuontimetalleja, joita laivattiin Englannista asti. Rautaa taas oli lähempänäkin, joten sitä myös hyödynnettiin huoletta. Paras rauta oli peräisin Noricumista, joka käsitti nykyisen Itävallan ja osia Slovakiasta. Rautamalmia saatiin myös Baijerin Manchingin, 100-luvulla eKr. syntyneen asutuskeskuksen, lähistön soista.

Kuonakasojen ja rautajäämien perusteella on päätelty, että pieniä rautavalimoita ja sepänpajoja oli kaikissa kelttien kaupungeissa ja asutuskeskuksissa. Myös massatuotantoa harjoitettiin; Saksan Karlskronista on löydetty peräti 62 sulatusuunia.

Rautasepillä oli kelttiyhteisössä korkein asema, korkeampi kuin pronssisepillä, kuparintyöstäjillä tai metallinvalajilla.

Englannissa Waltham Abbeyssa tehty löytö osoittaa, että kelttien kehittämät pajatyövälineet olivat samoja, joita sepät ovat käyttäneet nykypäiviin asti. Löytö sisältää viidet tongit, vasaran, viilan, hiilihangan ja viisi alasinta, joista kaksi

ylösalaisin käännettävää toimivat monityökaluina.

Lisäksi rauta-ajan kelttisepillä oli moukareita, pajataltoja ja hiililappioita sekä hienoja tulikoiria.

Kulttuurin kato

Kelttien menetelmät sopivat hyvin myös hiiletyskarkaistun teräksen ja siitä valmistettujen hyvin korkeatahoisten aseiden valmistamiseen.

Kelttisotureiden tärkein ase oli pitkä kaksiteräinen rautamiekka, mutta he kantoivat myös lyhyitä, kevyitä miekkoja. Sotilaiden varusteet, kypärät ja vaunut olivat ensiluokkaisia.

Myös pienistä toisiinsa yhdistetyistä rautarenkaista tehty, olkapäistä vahvistettu rengaspanssaripaita on kelttien keksintö. Sen punominen vaati valtavasti vaivaa ja taitoa, mutta sitä kelttien asepeillä oli.

Rautasepät loivat perustan kelt-

tien maatalouden nousulle ja sen kautta myös väestönkasvulle. Näin kylät kasvoivat kaupungeiksi, ja kehitys alkoi kulkea kohti yhtenäistä valtiota. Se jäi kuitenkin muodostumatta. Kelttien kulttuuri katosi, sillä Rooman valtakunta osoittautui vielä mahtavammaksi.

Roomalaiset kopioivat kelteiltä sekä rengaspaidan että lähitaisteluun sopivat kevyet teräsmiekat. Sen jälkeen he valloittivat pääosan kelttien asuinalueista ajanlaskumme alun molemmiin puoliin. Osan kelttien vanhoista maista veivät germaanit.

Keltit puolestaan joutuivat kansojen suureen sulatusuuniin ja vaihtoivat kielensä latinaan.

Tätä nykyä keltejä elää vain Irlannissa – joka on maailman ainoa virallinen kelttivaltio –, Walesissa, Skotlannissa ja Ranskan Bretagnissa. □

Pekka T. Heikura on historioitsija ja vapaa toimittaja.